

GESCHIEDENIS VAN HET CHRISTENDOM

Dolf te Velde (ed.), Riemer A. Faber (transl.), Willem J. van Asselt, William den Boer & Riemer A. Faber (gen.ed.s.), *Synopsis Purioris Theologiae/Synopsis of a Purer Theology: Latin Text and English Translation* Vol. 1: Disputations 1–23, Leiden: Brill, 2014; xv + 659 pp, €119.

Na de Synode van Dordrecht (1618–19) was er nog maar één hoogleraar theologie aan de Universiteit van Leiden: Johannes Polyander. Eind 1619 voegden Antonius Walaeus en Antonius Thysius zich bij hem, en samen begonnen zij aan een serie disputaties, waaraan vanaf 1620 ook de juist benoemde vierde hoogleraar, Andreas Rivetus, deelnam. Die disputaties werden uitgegeven in de *Synopsis Purioris Theologiae*, die in 1625 voor het eerst verscheen en werd herdrukt in 1932, 1642, 1652 en 1658. In 1881 publiceerde Herman Bavinck een zesde editie, en in 1964 en 1966 verscheen een Nederlandse vertaling. Van dit werk, dat in de 17de eeuw gedurende een veertigtal jaren als studieboek aan de Leidse universiteit werd gebruikt, verschijnt nu een tweetalige editie, Latijn–Engels, met verklarende voetnoten, een glossarium, een inleiding en registers. Deze editie werd verzorgd door de werkgroep Oude Gereformeerde Theologie o.l.v. prof.dr. Willem J. van Asselt. Van Asselt, wiens inspirerende en erudiete persoonlijkheid wezenlijk was voor het welslagen van dit project, mocht de verschijning van het eerste van de drie delen niet meer meemaken en daarom is het aan hem opgedragen. Het bevat de eerste drieëntwintig disputaties: over de aard en status van de theologie, over de Schrift, over de ene en drie-ene God, over de schepping, over de mens, en over wet en evangelie. De vertaling van de hand van Riemer Faber is voortreffelijk: zeer leesbaar, niet te technisch en nagenoeg foutloos. Wel betreur ik dat de godsnaam soms met ‘Jehovah,’ soms met ‘Y^chovah’ wordt vertaald, en dat hier, i.t.t. elders wanneer hedendaagse Bijbelvertalingen afwijken van die uit de 17de eeuw, geen verklarende voetnoot is geplaatst. De inleiding is informatief en de voetnoten zijn dat ook, hoewel die soms te veel lexiconachtige informatie geven en te weinig ingaan op de specifieke eigenaardigheden van de hier uitgegeven tekst. Zo bijvoorbeeld op blz. 65, waar de voetnoot over Justinus Martyr wel algemene informatie geeft, maar niet ingaat op de vraag naar welk werk van Justinus in de *Synopsis* wordt verwezen. Ook verraden de voetnoten soms net iets te veel van de confessionele voorkeuren van de redacteurs. Op blz. 125 n. 21 bijvoorbeeld hebben zij het over bewijzen die Bellarminus formuleerde voor het offerkarakter van de mis. Zij plaatsen het woord *proofs* tussen aanhalingstekens. Waarom spreken zij niet neutraal over *arguments*? Op blz. 485 n. 44 zeggen de redacteurs van Nestorius dat die tegen het *Theotokos* preekte en *a more proper form* verdedigde: *Christotokos*. *A more proper form* staat dan weer niet tussen aanhalingstekens. Dat lijkt mij niet consequent. Het scholastieke glossarium achterin het boek is eveneens te inleidend gehouden. Bovendien wordt er ook naar verwezen wanneer het glossarium de tekst niet verheldert (voorbeelden op blz. 101 en 137). De General Index is helaas een rommeltje: de meeste verwijzingen naar de noten bij disputatie 4 zitten er één noot naast en belangrijke onderwerpen als *evil*, *Mary* en *synecdoche* ontbreken helemaal. Deze uitgave ontsluit een belangrijk 17de-eeuws werk, waarvoor niet alleen ideeën- en dogmenhis-

torische, maar zeker ook theologische interesse zal zijn. Op onderdelen verrast het boek, bijvoorbeeld in zijn genuanceerde behandeling van het *filioque*. Dit geldt ook voor de toeschrijving van *affecten* aan God. Waar een groot deel van de traditie (van Anselmus tot Thomas, van Calvijn tot Klaas Schilder) zegt dat wanneer de Schrift een emotie aan God toeschrijft het niet om een affect maar om een effect gaat (God is niet echt boos maar straft wel), zegt de *Synopsis* dat het niet om een passie maar wel om een affect gaat. Het is niet moeilijk om te voorspellen dat deze fraaie uitgave nog veel bestudeerd en geciteerd zal worden.

Marcel Sarot, Tilburg/Utrecht